

VỀ MỘT ĐỊA DANH LỊCH SỬ Ở MIỀN TÂY

■ NGUYỄN TRƯỜNG KHÁNG (*)

Xưa nay có nhiều bài viết về vùng đất mang tên và chức danh của một vị công thần: Nguyễn Hữu Cảnh, trong phạm vi bài này, chúng tôi chỉ rút một số ý chính xung quanh nhân vật lịch sử này gắn liền với địa danh “Cù lao Ông Chưởng”.

Có câu ca dao:

“Ba phen qua nói với diều

Cù lao Ông Chưởng còn nhiều cá tôm!”

Xưa kia, vùng đất này có tên là cù lao Cây Sao. Năm 1700 từng là nơi dừng quân của danh tướng Nguyễn Hữu Cảnh sau khi chinh phạt Cao Miên về.

“Nguyễn Hữu Cảnh (miền trung gọi là Nguyễn Hữu Kính) tên thật là Nguyễn Phúc Lễ, con ông Nguyễn Hữu Dật, ông là cháu đời thứ chín của công thần Nguyễn Trãi. Thờ chúa Nguyễn Phúc Chu, ông cầm quân dẹp Chiêm Thành lần cuối năm 1692. Sáu năm sau ông vào nam kinh lược đất Đồng Nai đem hơn 40.000 dân từ Ngũ Quảng vào khai hoang. Ông nỗ lực làm việc trong một năm thì lập được làng xóm, doanh huyện thiết lập được bộ Đình và kiểm soát được dân số” (GĐTTC-Bản dịch Lý Việt Dũng)..

Sách Gia Định Thành Thông Chí của Trịnh Hoài Đức còn ghi rõ: “*Tháng 10 năm Kỷ Mão (1699), Nặc Thu người nước Cao Miên đắp lũy Gò Vách, Nam Vang và Cầu Nôm rồi cướp bóc dân buôn...*

Tháng 11, Chưởng cơ Lễ Thành Hầu Nguyễn côngđiều động lưu thủ dinh Trấn Biên là Nguyễn Hữu Khánh và biên binh hai dinh Quảng Nam và Bình Khang cùng tướng sĩ Long Môn đến đóng ở Tân Châu... Rồi tháng 3 năm Canh Thìn (1700) kéo quân thẳng lên lũy Nam Vang.... Do Nặc Thu lui trước nên quân Cao Miên không đánh mà tự tan, quan quân phá luôn lũy Gò Vách, Nặc Yên đầu hàng, Lễ công vào đồn vỗ yên nhân dân. Tháng 4, Nặc Thu đến trước quân dinh xin chịu tội. Lễ công lệnh cho Thu về lại La Vách chiêu tập quân lưu tán. Lễ công kéo quân về cù lao Cây Sao làm tờ báo tiếp và chờ lệnh,...”(Trang 244).

Gặp ngày Đoan Ngọ (Mùng 5 tháng 5) công miễn cưỡng ra dự tiệc để khen lao tướng sĩ (vì ông đã nhiễm bệnh dịch cùng nhiều binh sĩ) rồi bị trúng gió mà thổ huyết, bệnh tình càng trầm trọng”....

Mấy ngày sau khi kéo binh về đến Sầm Giang (Rạch Gầm) thì ông mất nhằm ngày 09 tháng 5 năm Canh Thìn (21/6/1700). Sách G.Đ.T.T.C của Trịnh Hoài Đức ghi sai (16/5) đến Bình Kính Biên Hòa cũng cúng theo ngày này².

(*) Hội Khoa học lịch sử Thanh Bình, Đồng Tháp - SĐT: 0397831645 - Email: khangnt52@gmail.com

1. Câu ca dao này có nhiều dị bản. Ở đây tôi chọn câu này theo một bài viết của cố nhà văn Nguyễn Văn Hầu (Chợ Mới-AG). Bài này (Cù lao Ông Chưởng) đã được hướng dẫn dịch ra tiếng Anh ở ĐHVK Sài Gòn năm 1975.
2. Điều này Trịnh Tiên sinh đã ghi trễ hơn thực tế tới 7 ngày. Theo phong tục tập quán của người dân nam bộ thì lễ cúng giỗ hàng năm chính thức là ngày mất (chết) chứ không phải ngày chôn cất. Nếu đến Bình Kính (Trấn Biên) cúng theo ngày chôn là không đúng!

Tượng đài Chuông Dinh Lê Thành Hầu
- Nguyễn Hữu Cảnh (ở đền Bình Kính - Biên Hòa)

Bia trước Dinh Ông xã Kiến An (Chợ Mới - An Giang)

“...(Chúa) sắc tặng là Hiệp tán công thần đặc tiến Chuông Dinh, Thụy là Trung Căn, thọ được 51 tuổi tính theo tuổi ta (tuổi thật là 50).

Thật ra, có lẽ đây là ngày quyền táng (chôn tạm) linh cữu ông ở đây (thôn Bình Hoà, cù lao Phố, dinh Trấn Biên-Đồng Nai). Bắt buộc phải chôn tạm vì đã trải qua 7 ngày đường chuyên chở, không thể tiếp tục kéo dài thêm (nếu đem về tới quê hương Quảng Bình).

Hai dinh thờ ở Kiến An (dinh cũ) và thị trấn Chợ Mới (dinh mới) cả hai thuộc huyện Chợ Mới-An Giang (nơi ông đã dừng quân). Ở ngoài cổng chính đều đề: Dinh Chuông Binh Lê Thành Hầu Nguyễn Hữu Cảnh (ảnh).

Lý ra phải ghi chức vụ cao nhất (sau cùng) của ông do Chúa Nguyễn Phúc Chu truy phong là Chuông Dinh. Vì trong thời các chúa Nguyễn không có chức vụ nào gọi là Chuông Binh cả!

Đến nay, cứ đến ngày mùng 9 tháng 5 Âm lịch hàng năm thì các dinh thờ trong toàn huyện Chợ Mới (gồm xã Kiến An, TT.Chợ Mới, xã Long Kiến, xã An Thạnh Trung đều tổ chức lễ giỗ ông rất long trọng và là ngày lễ

hội lớn của toàn dân huyện Chợ Mới nhằm nhớ ơn vị nhân thần đã có công bảo vệ, độ trì cho lê dân, bá tánh.

“Người Cao Miên lập miếu thờ ở cù lao (chợ) Nam Vang (Thờ Đương Cảnh Thành Hoàng-Nguyễn Hữu Cảnh). Cù lao nơi ông dừng binh (Cù lao Sao) nhân dân cũng lập đền thờ (Ở phía Tây thượng khẩu, nay thuộc xã Kiến An, huyện Chợ Mới, tỉnh An Giang) và gọi tên cù lao ấy là Cù lao Ông Lễ³, còn chỗ dừng quan tài ở dinh Trấn Biên cũng lập miếu thờ... Mọi người đều ngưỡng mộ công khai khẩn của Lễ công nên hương khói không bao giờ dứt”... Truyền rằng sau đó được cải táng về Thác Ro (Lệ Thủy-Quảng Bình).

Sau khi bốc cốt ở cù lao Phố xong, dân địa phương xây lại mộ như cũ để trấn an lòng dân Đồng Nai vốn tôn thờ và ngưỡng mộ ông. Có câu đối rằng:
“Công lao muôn thuở, toàn dân vọng tưởng đất miền nam

Đức nặng ngàn thu, cả nước vui trông trời đất cảnh”

Nói về con rạch nơi ông đóng quân, Trịnh tiên sinh viết: “Cửa sông rộng tám tầm, sâu tám thước ta, sông chảy vào nam chín mươi dặm rưỡi đến hạ khẩu rồi nhập vào Hậu Giang,... Việc lấy tên của ông đem đặt tên sông là muốn người sau muôn đời không

3. Tên gọi “Cù lao Ông Lễ” không đúng thực tế bởi lẽ người nam thường kiêng tên của người có công đức lớn mà chỉ gọi bằng họ (familyname) của người ấy đảm trách. Vd: người ta chỉ gọi bác Hồ, Bác Tôn chứ không gọi Bác Minh, Bác Thắng! Cù lao này có tên phổ biến là “Cù lao Ông Chuông”, không ai gọi là Cù lao Ông Lễ cả! Vì tác giả GĐTTC là người Việt gốc Hoa nên chúng ta cũng thông cảm.

quên công đức của ông vậy! Đến như huân nghiệp rực rỡ của ông đã được ghi rõ trên lá cờ đặt tại đền chính ở Biên Hòa (đền Bình Kính). Nơi đền chính này đều có lễ cúng cấp quốc gia, xuân-thu hai lần và lễ này đã được ghi vào Hội điển triều đình”.... (Đền Bình Kính đã được công nhận là Di tích lịch sử văn hóa cấp Quốc gia).

Sau này ở phía hữu ngạn Hậu Giang, ngay ngã ba tỉnh lộ Châu Đốc-Long Xuyên và đường vào Núi Sam (Cách 5km) cũng lập đền thờ ông (Gọi là Lễ Công Từ). Ở Chợ Mới (An Giang), ngoài đền thờ cũ ở hữu ngạn rạch ông Chương còn cất thêm nhiều nơi thờ tự khác:

- Gần nhất là Dinh Ông ở xã Long Điền (nay là thị trấn Chợ Mới) ở phía tả ngạn.

- Đền thờ ở xã Long Kiến (mới xây dựng lại sau này vì vùng đất này trước đây bị lở xuống sông. Dinh mới rất đẹp và bề thế cách huyện lỵ Chợ Mới trên 15km cũng ở phía tả ngạn. Ngoài ra được biết thêm, ngoài đền Vĩnh Yên ở Quảng Bình thì ở xã Đa Phước (Châu Đốc), xã Lạc Quới (Vĩnh Ngươn), xã Vĩnh Kim (Sầm Giang, nơi ông mất), rồi xã Thới An, Bình Mỹ, Mỹ Đức, cù lao Phố cũng đều lập đền thờ và đã được sắc phong. Ở đền Minh Hương (Chợ Lớn) cũng có đặt bài vị thờ ông.

Chúng tôi tháp tùng đoàn viếng thăm Dinh Ông ở thị trấn Chợ Mới để tham quan và ghi chép:

Cổng đền kiên cố có khắc hàng chữ to “Dinh Quan Chương Bình Lễ Thành Hầu-Nguyễn Hữu Cảnh” (đã có bình luận ở đoạn trên). Hai bên cột cổng dinh có hai cặp câu đối:

“Nơi trăm họ kính thờ từ thuở trước

Chỗ muôn dân tôn trọng đến ngày sau”

Và:

“Tử vì nước còn ghi linh niệm

Thác vì đời thanh sử danh vinh”

Chánh điện thờ bức họa (tái hiện) hình ảnh của ông. Hai bên vách tường đối diện có hai bức tranh thật lớn minh họa hình ảnh của viên tướng oai phong, lẫm liệt đang vùng kiếm chỉ huy ba quân đánh giặc.

Dinh Ông ở xã Long Kiến (vừa xây dựng lại)

Ở đây hàng năm diễn ra lễ cúng vào mùng 9 và mùng 10 tháng năm (trong khi dinh thờ ở Kiến An cúng ngày mùng 8 và mùng 9 tháng 5 vì 2 dinh gần sát nhau nên cúng chánh cách nhau một ngày để người dân địa phương có thể đi cúng ở cả hai nơi).

Ngày cúng vía, dân chúng quanh vùng đi trẩy hội rất đông, ngày thường bà con cũng đến hành hương, chiêm bái, cầu xin những điều tốt lành! Ngoài ra ở đây còn lập ra một hộp xăm cho khách nào có nhu cầu muốn xem hậu vận, tương lai. Từ việc làm ăn sắp tới có suôn sẻ hay không, cho đến việc tình duyên, gia đạo tốt, xấu như thế nào... Nghe nói mọi sự tiên đoán của “Thần” (theo lá xăm ứng hiện) đều rất linh ứng nếu người cầu xin có lòng thành(?).

Nơi đây có thể coi như là một chỗ dựa bình yên trong tâm linh của đồng bào người dân vùng quê hương sông nước vốn có sẵn “đức tin” vào các vị “Thần” mà lúc sanh tiền đã có một thời dày công hạn mã!... Với mong muốn Thần bảo vệ, độ trì cho lẽ dân, bá tánh. Đây là lễ hội hiếm hoi còn sót lại để ghi công tiền nhân đã có công với đất nước, theo quan niệm: “Sinh vi tướng - Thác vi Thần”.

Một tác giả đã viết: “Khám phá cù lao Ông Chương chắc hẳn mọi người sẽ có cảm giác bình yên, thư thái, mang đậm dấu ấn của vùng sông nước. Cùng với phong cảnh đẹp..., di tích lịch sử được lưu giữ bao đời... những con người tài hoa, cần cù và giản dị, cù lao Ông Chương thực sự là điểm đến thú vị cho du khách...” (tham hiemmekong.com)./.